

Poco a poco

Verhalen uit Puerto Rico over muziek,
cultuur en persoonlijke groei

Eerste drukjuni 2016

www.totemboek.nl

www.maypeters.com

© 2016 May Peters | Totemboek

Redactie: Yvette Cramer

Correctie: Suzanne Corsetto

Vormgeving binnenwerk en omslag: Quasi grafische producties

Productie en realisatie: Totemboek

ISBN: 978 94 91683 24 2

NUR508

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteur.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher and the author.

Voor mijn allereerste *maestra* Mia Schoenmakers, ik was vier, zij negentien, die na veertig jaar weer in mijn leven kwam, omdat ik het leuk vond om een schoolreünie te organiseren! Sindsdien is zij mijn Goede Fee die me wekelijks een 'cursus in wonderen' geeft, waar ook ter wereld.

'Droom je hoogste droom en verwonder je over de onbegrensde mogelijkheden.'

Inhoud

Terug van weggeweest	9
Van een mug een olifant	15
Onderweg	24
Indianenverhalen	32
Cowboys en salsa	40
San Lázaro, de verjaardag van Babalu-Ayé	48
Het hart van de salsa	57
Zeven spirituele wetten	65
Jamming around Sint Maarten	74
Deuk	80
Mofongo en gitaarmuziek	86
La fiesta de Mapeyé	93
GPS, de eerste Puerto Ricaanse vrouwenband	102
The energy route	109
Tropenjaren	116
Rumba in Cataño	123
Viernes social	128
Kerstmarathon	133
Día de los Reyes	144
Kinderen vieren San Sebastián in de Botanische Tuin	153
Goede Vrijdag in San Juan Bautista	168
Brujería	176
Zulma Angélica	184
Epiloog	191

Terug van weggeweest

Om vier uur in de ochtend werd ik wakker van de vuilniswagen. Ze halen in San Juan 's nachts de vuilnis op. Overdag is het te heet, is er te veel verkeer in San Juan. En het is weer de vertrouwde rotherrie, dat je denkt: 'Wie kan het zich permitteren om de hele buurt wakker te maken?'

Even later ging de telefoon. Een Nederlands nummer. 'Hallo Nederland.' 'Ja, tante May, met Wilfred.' Mijn jongste broer vertelde mij dat zijn vrouw Loes bevallen was van hun tweede kind, de geboorte was al weken gepland op dinsdag 18 januari om half 10. 'Het is een meisje en ze heet Guusje.' 'Hoe gaat het met Loes?' Een heel verhaal volgde. Na vijf minuten vroeg hij, omdat mijn stem meer als tenor klonk dan de sopraan die ik ben: 'Eh, hoe laat is het bij jullie?'

'Half zes, Wilf!'

'Nou, drink er maar eentje op je petekind!'

'Ja, dat zal ik over twaalf uur doen.' Het was de dag dat mijn petekind geboren werd.

Nieuw leven aan de andere kant van de oceaan. En ik ben weer terug in mijn straat la calle General del Valle. Een keurige straat met veel bomen aan Park Boulevard, aan de Atlantische Oceaan. Ditmaal woon ik bij mijn buurmeisje. Katia is 28, yogadocente, masseur en studeert psychologie aan de Universiteit van California. Ze had een kamer vrij in haar bovenwoning, vier huizen van de appartementen bij Kike vandaan, bij wie we twee jaar eerder allebei gewoond hebben. Ze geeft haar yogalessen op het platte dak. Haar vriend Stevie, die setdresser is, wat is dat toch dat ik steeds filmmensen naast me heb wonen, heeft een trap naar het dak gemaakt. Van bamboe die ze gewoon langs de weg gekapt hebben! Hij heeft de treden met touw vastgebonden. Uiteindelijk kun je toch niet zonder man. Via dit groene bouwsel kom je vier meter dichterbij de hemel, met uitzicht op de Oceaan!

Ik zit hier op een overdekte patio van vier bij vijf meter. De Oceaan hoor ik en zie ik! Twee klamboes ruisen zachtjes in de wind. Een palmbloom rechts, ach-

ter het zwarte versierde hekwerk. De *rejas*, die als beveiliging dienen en die je overal in Puerto Rico ziet.

Het is als in een oase om weer hier te zijn. En bovenal een verrassing. Is het echt zo dat het leven een cirkel is? Kom je steeds terug op de plek waar je hart ligt? Ja, dus.

Ik heb gemerkt dat de straat erop vooruit gegaan is. Het is waarschijnlijk zo dat ik nooit verder onze doodlopende *calle* ben ingelopen. Een Ford Mustang, een Porsche, het staat allemaal langs de stoep. Gisteren rook ik barbecue. Waar kwam die geur vandaan? Gewoon je neus volgen, die mij naar mijn keukenraam leidde. En ik kon zo op de patio kijken van de burens, die een complete buitenkeuken hebben met koelkast, zes-pitsgasstel en grill. Waaah! Een zwembad van vier bij zes meter in de tuin. Hangstoelen in de vorm van een half ei. Langer heb ik niet gekeken. De rijke middenklasse! Ik zie de eigenaars nooit. Wel hun personeel, de *mulata's* die poetsen en koken. Ik maak altijd even een praatje met hen als ik de betonnen trap afloop, en af en toe probeer ik de bladeren op te ruimen. We hebben een eik van honderd jaar voor de deur. 'De long van de wijk,' heeft de gemeente gezegd.

Twee maanden geleden kwam ik naar Puerto Rico om 'de rol van de muziek in de culturele identiteit van de Puertoricaan' te onderzoeken. Zo'n uitgebreide omschrijving verzin je alleen als je aan een universiteit studeert. En dat klopt: een Master *Modern Latin American History* aan het departement Talen, Cultuur van Latijns Amerika van de Universiteit van Leiden. Ik wilde weten waarom de Puertoricaan is zoals ie is. Na al die jaren vechten voor een visum, een plek vinden in een maatschappij die zoveel op de Limburgse lijkt. Grote koelkasten met eten en drinken in huis. De familie die heel belangrijk is, en het katholieke geloof, inclusief de hypocrisie.

In september 2010 waren mijn goede vriendin, de Puertoricaanse bolerozangeres Gryssel Ramírez, en ik te gast bij het programma *Voces* van Juan Carlos Roques van de toenmalige Wereld Omroep. Hij stelde voor een journalistenvisum aan te vragen bij het Amerikaanse consulaat in Amsterdam. En op de legendarische vraag van de beampte: 'Do you consider yourself a journalist, Miss Peters?' zei ik volmondig 'ja' en kreeg ik een visum tot 15 oktober 2014. Toen ik de immigratiebeampte in San Juan te woord stond, vroeg hij meteen: 'Waar komt u vandaan uit Nederland?'

‘Uit het zuiden. Het Ponce van Holanda.’

‘Ik heb in Rotterdam gewerkt in de haven.’

‘Ahaaa!’ In de zeventien jaar dat ik naar Puerto Rico reis, heb ik nooit een gesprek gehad met een immigratiebeambte over hemzelf. ‘En wat deed u daar?’

‘Bij de douane.’

‘Wat leuk. Er is veel salsa in Rotterdam.’

‘Ja,’ glunderde hij. Hij zal natuurlijk wel weer een of andere *amante* hebben gehad. En deze immigratiebeambte liet me glimlachend door. Ik keek meteen in mijn paspoort. Ik zie geen einddatum! De eerste geüniformeerde beambten die ik zie, laat ik mijn paspoort zien. ‘Er staat geen einddatum in. Tot hoe lang mag ik blijven?’

‘Zolang u wilt.’ Ik word even van de vloer opgetild. Zie de kleine tegeltjes, de ziekenhuissfeer die altijd bij de immigratie hangt, erop of eronder. ‘Echt waar?’

‘Ja,’ zeggen ze tegelijk. Als in een roes loop ik de zo bekende gangen door. Zeventien jaar heb ik op dit antwoord gewacht!

Ik wilde eigenlijk onderzoeken waarom men hier altijd ‘*Ay, no sé*’ zegt: ‘Dat weet ik niet.’ Maar in Leiden werd me te kennen gegeven dat het moet aansluiten bij een wetenschappelijke discussie. Ja, dat doet het natuurlijk niet. Want de vragen die ik stel, stelt een normale onderzoeker niet. Ik heb dan ook nooit gezegd dat ik normaal ben. Wel een *cocola*, een salsakenner. En dat is meteen de reden waarom ik de rijke middenklasse niet ken. Want de salsa komt uit de *barrio*, de wijk van de armen, in New York. En hier is die *barrio* dezelfde. Krielkippen, oude auto’s, getraliede hokken, zwangere tieners en salsa! Welkom in mijn Puerto Rico.

Katia’s ouders zijn allebei advocaat. Volgens haar zijn dat *muchos, muchos, muchos*. Veel dus. Ze is opgegroeid in een bewaakte, afgezette buitenwijk, waar je ook figuurlijk nauwelijks tot kunt doordringen, zei ze. Wat een tegenstelling vergeleken met de mensen die ik ken, de *mulato’s* uit de *caserío* Luis Lloréns Torres, hier tegenover, genoemd naar de Puertoricaanse dichter. Steeds als ik naar de snelweg rijd, steek ik bij de stoplichten over, een weg met flink wat kuilen. Ik hoor mijn favoriete radiozender *Zeta noventa y tres*, Z93, van alle kanten weerkaatsen. Wat ik gisteren hoorde was geen vuurwerk,

maar waren geweerkogels. De politiehelikopter vliegt geregeld over. Ik kan de agent zo zien zitten met zijn voeten op de stang. Aan de ene kant van onze wijk Park Boulevard ligt de Atlantische Oceaan en drie straten verder ben je in de calle Loíza: de lange, levendige straat die Condado met Isla Verde verbindt, met restaurants, barretjes en goedkope winkels. En daarom houd ik er zo van. Hoe is het toch mogelijk dat ik hier steeds terug kan keren. In 2006, in 2009 en in 2010!

Ik liep naar de Puertoricaanse Blokker in calle Loíza, want ik moest hoognodig iets tegen de muggen hebben. In de regenperiode zijn ze op hun gemeenst. Naast mijn oude huis zag ik een autowasservice aan huis! Nog nooit gezien. Twee jongens die de hele zool in hun busje hadden, een hogedrukspuit, autowax. En zij wassen bij mijn burens de Porsche of de Mercedes aan huis. Voor creatieve geesten is er altijd werk, ook in crisistijd. En monteur is zeker beroep nummer twee in Puerto Rico. Alles kan mis gaan maar je hoeft je nooit zorgen te maken over je auto. Die kan altijd relatief goedkoop gerepareerd worden.

Ik heb vanochtend mijn Chevrolet Cavalier Sport zelf gewassen. Voor mij is dat meditatie. Ben al zo dankbaar dat de hoogbejaarde eigenaresse van dit huis beneden een oprolbare tuinslang met afsluitbare kop heeft die ik fijn mag gebruiken. Dat vind ik dan weer luxe. Of is het vanwege die lelijke deuk in de voorkap van mijn Amerikaanse sportauto uit 1998.

Op de hoek van de calle Loíza loopt een soldaat voor me uit. He, wat gek. De Amerikaanse soldaten hebben toch normaal groene camouflagekleding aan? Deze *mulato* draagt blauwe camouflage, zwarte gehaakte handschoenen en zwarte kistjes. De vlaggen hangen al drie dagen halfstok, de Amerikaanse en de Puertoricaanse. En dan weten wij dat er weer een Puertoricaanse militair gesneuveld is in Irak. Alweer. Ik loop twee meter achter hem aan. En dan draait hij zich om: 'Even in beweging, he?'

'Ja, zeg dat. Al dat kersteten hier! *Lechón, pasteles.*'

'Ja, dan is het goed om even los te komen.'

Meestal zwem ik, en ik vind het grappig dat hij mij aanspreekt. Normaal is het andersom. 'Ik ben musicus en overall waar ik kwam met Kerst om te spelen, was eten.'

‘Oh, maar dan bent u wel in fijn gezelschap. Dat is een mooie sfeer.’

‘Zeker dat! En u, wat doet u?’ Nou vraag ik hem het hemd van het lijf. Mijn soldaat is een *mulato* van veertig, kaalgeschoren en met een gitzwart sikje. ‘Ik werk bij de Salvation Army.’ Het Leger des Heils. En hij ziet eruit alsof hij de *barrio* dadelijk gaat bestormen. ‘Ik ben sociaal werker.’

‘Wauw, wat goed,’ zeg ik. ‘En waar loopt u zo tegen aan?’

‘Ik geef. De mensen hebben geen houvast meer en daarom zijn ze niet goed bij hun hoofd. Maar ik geef.’

‘U geeft hen houvast?’

‘God is goed. God is vuur. Ik begeleid ouders. Er is veel onwetendheid. Want daar moet je beginnen, bij de ouders.’

‘Exact.’

‘Sommige mensen weten niet hoe ze onder hun omstandigheden moeten overleven en raken dan de weg kwijt.’

Ik dacht aan het boek over jeugdgeweld in Puerto Rico dat ik gelezen heb en wat me geraakt had. ‘En wat houdt uw programma in?’

‘We geven les aan kinderen op de basisschool, zelfs op de kleuterschool. Op de middelbare school is te laat. God is de weg.’ Ik kijk hem af en toe en profileer aan. De tropenzon schittert op zijn kale, bruine schedel en het zweet loopt in minuscule straaltjes naar beneden. Blijft in de fijne zwarte haartjes van zijn baardje hangen. Ik wil net vragen of dat programma aanslaat, als hij ineens zegt: ‘Neem nu homoseksualiteit! Dat is tegennatuurlijk, tegen God.’ Nou heb ik jou daar! Ik heb honderdvijftig huwelijksaanzoeken gehad de afgelopen zeventien jaar. Ik had zo een Green Card kunnen krijgen. Maar nee, juist vanwege mijn geardheid heb ik alles op eigen houtje moeten doen. Maar nog nooit is iemand in mijn aanwezigheid over homoseksualiteit begonnen. Dus geef ik hem een koekje van eigen deeg: ‘Christus zei zelf: Heb uw naaste lief.’ Ik sla mijn armen uit en spring van de stoep af. ‘Ja, maar dat is iets anders,’ zegt hij, terwijl hij achterom kijkt of er geen grote vrachtwagen aankomt die mij omver zal rijden.

‘Dat heb je in de natuur ook! Ik ben een boerendochter,’ zeg ik, terwijl ik in de goot blijf lopen, want daar is meer ruimte. Ik moet altijd ruimte hebben als ik preek: ‘Het is juist natuurlijk. Koe met koe, kip met kip. Ik was er vaak genoeg getuige van!’ Hij vertrouwt het niet: ‘Heeft u een homoseksueel familielid?’

'Ik ben zelf homoseksueel! En ja, ik heb ook een zus.'

'*Lesbiana*, dat is iets anders.' Ik ben bij Topeka aangekomen, mijn winkel die het muggenspul heeft. He, wat jammer nou. Ik vang nog net iets op van 'Vrouwen zijn...' Welk woord gebruikte hij nou? Zachter, subliemer? 'Ik moet hier zijn. Veel succes met uw werk! We zien elkaar weer.' Ik had best nog door kunnen lopen met hem. Deze strijder! Het zou me helemaal niks verbazen als hij zelf homo is. Die zwarte gehaakte handschoenen. Dat proberen ze er natuurlijk uit te slaan in zijn gereformeerde geloof. Ay, ay, ay. Hij werkt wellicht in het gemeenschapshuis van Lloréns Torres. Ik denk dat ik daar eens ga kijken. Of ze nou echt iets tegen geweld doen.

Van een mug een olifant

'Pablo, ik ga niet mee. Moet te veel lezen. Je ziet me zaterdag,' schreef ik op de avond van de opening. De amateur-*plenaband* *Son de Pandero* kon mij wel missen. Ik had het bekroonde boek aangeschaft van professor Quintero, *Salsa, sabor y control*, en dat wilde ik gelezen hebben als hij uit Colombia terugkwam, over een week. De jongens van de plena-band hadden een tekst bedacht op de vaste repetitieavond. Maar eerst werd er vergaderd. Dat vinden Puertoricanen altijd leuk, veel wauwelen en in lange rijen staan.

'Zeg, *queridos*, weten we ook al wat we spelen op het podium zaterdag?' vraag ik. Ik heb een *deja-vu*. Word ik hier nu te oud voor, of is het toch gewoon *the circle of life*, eindig je gewoon weer waar je begonnen was, namelijk bij amateurs, die een eigen zaak hebben en een vrouw en weet ik veel wat voor reden om niet te studeren.

Pablo verontschuldigt zich: 'Wat wil je drinken?'

'Water.' Dan krijg ik kraanwater dat altijd naar chloor smaakt. De andere jongens hebben Coors Light. Daar ben ik helemaal niet voor, maar beter dat dan het smerige water. 'Pablo, mag ik een Coors?'

'Natuurlijk!'

Nou, daar komt de tekst. Met de klemtoon ook nog op de verkeerde lettergrepen. Nondeju! Voordat ik de melodie eens in mijn oren heb. Dat amateurwerk! En ach, de Coors smaakt best oké.

Michael de trombonist is een jonge *mulato*, die klassieke trombone studeert aan het conservatorium. 'Waarom studeer je geen trombone Jazz en Caribische muziek?' vraag ik. Blijf toch pleiten voor mijn vorige baan. 'Ik heb nog veel techniek nodig,' zegt hij. Ik zucht. Wat een onwetendheid alweer. 'Maar je krijgt het allebei! Techniek, klassieke muziek én jazz, plus jullie eigen muziek.'

'Het is niet dat ik niet van mijn eigen muziek houd. Juist veel. Maar, ach. Ik vind het ook wel leuk, klassiek.' Hij heeft niet genoeg lucht, hoor ik. Maar wel de tekst zo meezingen, hup. Je moet niet alleen vloeiend Spaans spreken,

maar in staat zijn de woorden met verkeerde klemtonen uit te spreken, zodat ze toch nog met zijn twaalven in een zin passen.

Michael begint meteen *plena* te dansen en dat doet ie erg goed! Ook daarin blijft mijn brein ergens haken, net zoals mijn rechtervoet in mijn sandaal. Loos, hup! Luis heeft T-shirts laten drukken, met het logo van zijn bar achterop, en deelt die uit. 'Weet je zeker dat *large* je past?' zegt Pablo terwijl hij mijn hartstreek inschat. 'Jahaaaa.' Ik haat die T-shirts, maar goed, wil ik een worden met mijn overzeese broeders. Dan maar een wit unisex-geval aan, waar geen enkele snit in zit voor al die vormen van mij. 'Jongens, ik ga, he.' 'Wil je nog een Coors?'

'Oh, vraag zulke dingen toch niet aan me, Pablo! Je weet dat ik geen nee kan zeggen!' Pablo glimlacht: 'Ik ken jou!' En zo zie ik toch weer de zin in van een 'repetitie', een saamhorigheidsgevoel. Lichaam en bloed van Christus. 'Salud.'

Dus donderdagmiddag om een uur gaat de telefoon. 'Met radioprogramma *Oro special*. Ik ben op zoek naar May Peters, van Son de Pandero voor een interview.' Het nummer herken ik niet, maar wel de stem. 'Ja, Pablo, ouwehoer.'

'Kijk, ik begrijp wel dat je hier bent voor je onderzoek, maar ik zou het heel erg leuk vinden als je met ons mee zou doen.' 'Ik kom wel naar de repetitie met Manny Fuentes vanavond.'

'Nee, die gaat niet door. We spelen gewoon op de opening om vijf uur.'

'Dus wat wij gaan spelen met de hoofdact, doen we even ter plekke.'

'Ja.'

'Aaaah, dan zou ik daarna nog kunnen studeren,' zei ik nog. 'Nou, ja, jou kenkende denk ik niet dat jij nog iets gaat lezen vanavond.'

Nondeju. Ik ben hier nota bene om de culturele identiteit te onderzoeken. En ik ben nu eenmaal zo'n mens die dat wil beleven! En erover schrijven. 'Okay, okay, waar moeten we zijn op de calle San Sebastián?'

Ik denk aan 2007, toen ik met het orkest van Elías Lopés op dat grote podium speelde. Wij konden er toen onder politiebegeleiding zo naar toe rijden. Eliás is behoorlijk ziek geweest en het orkest speelt nu niet, crisistijd, laat staan dat ik een politieagent kan vinden die me ernaar toe brengt. Maar dan hebben we altijd nog onze visualisatie-oefening. 'Ik vind een parkeerplaats.'

Ik word al echt goed in mijn goedaardige *brujería*. Het is een kleine negen kilometer van mijn plek naar de oude stad. In de tropenzon net te ver om te lopen met een trombone om je nek en op een paar sandalen. Bij het Capitolio, het gouvernementsgebouw, staat het muurvast. Maar, ach, ik luister naar mijn lievelingszender Z93 en rijd even verderop links naar beneden.

Laat die sjofele figuren maar naar een vrije parkeerplaats wijzen. En dan zeker nog geld willen beuren, terwijl ik hier vanavond voor niks speel. Ik vind een parkeerplek zonder 'bewaker'. Moet ik mijn trombone nu al uitpakken en mijn gigbag in de auto laten liggen? Ik bedoel als hier iemand ervaring heeft in het meetrekken met de optocht.... Op mijn vijfde trok ik met mijn vader voor de eerste keer mee in de Limburgse carnavalsoptocht. Waar laat je je koffer bij een straatevenement? Ik neem toch maar mijn gigbag mee. Er is hier namelijk voor alles altijd een oplossing. Kijk, daar wordt men ook zo Caribisch flexibel van.

Na tien minuten Spaanse keien beklimmen, is mijn T-shirt klam en zie ik een glunderende Pablo bij het podium. De trombonist van de band die er speelt ken ik toch? Klinkt hartstikke goed, deze *plena*-band. Ik maak een foto voor zijn Facebookpagina. Burgemeester Santini houdt een welkomsttoespraak. De drie jeugdige missen, een dochter van hem en twee teenagers, keurig met kroontje en lint, de hand op de heup en dat ene been voor het andere. Ik haal een halfkoude Medalla uit mijn tas. Het is tenslotte feest. Het valt me wel op dat niemand bier in zijn handen heeft, behalve dan de Limburgse carnavalist. Ik weet dat er in de wet staat dat je niet met alcohol op straat mag. Wel met revolvers, maar alcohol... Ik kijk naar de politieagent. Geen reactie.

'Pablo, weet je waar ik mijn trombonetas kwijt kan?'

'Dat weet Luis.' Dat zegt de ware Puertoricaan. 'Luis, kan jij mijn tas ergens kwijt?'

'Je zei net dat je die meenam!' zegt onze *pandero*. '¿Estás loco?' vraag ik terwijl ik wijs op een tas van anderhalve meter lang. Ik versta er ook geen jota van. Maar goed, Luis neemt mijn tas en brengt die snel naar de bar: 'We moeten zo.' Ach, dat zal wel meevallen. Terwijl ik me bijna verslik in mijn half-lauwe bier, omdat, stel je toch voor, als we moeten spelen...

De steltlopers torenen hoog uit boven het inmiddels toegestroomde publiek. Fotografen verdringen zich om de poppen van papier-maché. Een fotograaf

van *El Nuevo Día* knikt naar me. Ik kom hem overal tegen. We stonden in dezelfde loop bij de *Día Nacional de la Salsa*, rood te verbranden.

Tien minuten later vertrekken we. Ja, vertrekken is eigenlijk het verkeerde woord. De meute komt in beweging. Ik hoor 'Ahí, na ma'. Dus zo geven ze dat aan. Gewoon inzetten. Waar komen al die mensen ineens vandaan? Ik heb nauwelijks plaats om te schuiven. Dan maar op zijn 'carnavals' de lucht in. Vijf minuten later is het een klereherrie achter ons van een Batukada-band. Dat is ontzettend hip, tot grote ergernis van mijn professionele percussiecollega's, die mij hebben laten weten dat het niks te maken heeft met Braziliaanse muziek. 'Het is gewoon herrie. Alsof de oorlog uitgebroken is,' vertelde drumdocent Matos me letterlijk.

Hoewel ik ze niet heb gezien, blijken er toch organisatoren te zijn die de bands uit elkaar houden. Ik moet erg lachen tussen mijn getoeter door. Want iedereen loopt nu door onze band heen. Mensen met *guiros*, *pandaretas*. Overal promotieteams, voor kauwgum, pijnstillers en gigantische ballonnen met het logo van mobiele telefoonbedrijven. Mensen hebben gele hoeden op van mijn biermerk met het Sanse 2011. Alsof het nog niet heet genoeg is. En al die bezwete mensen langs de kant die onze liedjes meezingen. Kortom, een groot gekkenhuis! Aan het eind van de straat wringen we ons door de mensenmenigte de trappen af richting het grote podium. Nu lopen ze hier altijd al langzaam en zijn ze gewend om in lange rijen te staan, ook als die niet in beweging komen.

Terwijl ik dit schrijf hoor ik twee knallen en poem, het licht is uit! Een dieseltransformator slaat aan bij de burens. Ik schrijf gewoon verder op mijn accu, terwijl de regendruppels naar beneden kletteren en de coqui's met gemak boven het geronk van de motor en het ruisen van de Oceaan uitkomen.

Goed, aan diezelfde Oceaan staat het grote podium, waar andere musici optreden. 'En nu een Medalla,' zeg ik. We lopen de weg terug langs de Oceaan, wat lekker snel gaat. En wat heerlijk die zeebries. Terug bij onze bar, het grootste nut van de eerste slok bier! Sabrrrosa. Ik loop naar buiten en weet niet wat ik zie! Het is zeven uur, twee uur na de optocht over één straat. En diezelfde calle San Sebastián is verlaten. Het diffuse licht weerkaatst flets op de keien. Een sprookjesachtige sfeer. 'Heb je dat gezien?' vraag ik aan Luis, 'er is niemand op straat.'

‘Die zijn allemaal beneden bij het grote podium.’

Dat antwoord ook! Als er in Limburg een optocht is, dan blijven alle optocht-bezoekers hangen in de cafés langs de route. Hier is het doodstil. ‘Nou, hoe doen ze dat hier in Puerto Rico? Gaan we nog spelen of even dat liedje doorspelen voor zaterdag?’ vraag ik Pablo, ‘want anders ga ik naar huis.’ Al die wetenschappelijke lectuur die ik nog moet lezen. ‘Laten we daar even naartoe gaan,’ zegt Pablo.

El Adoquin del patio, de beroemde bar waar men *salsa gorda* draait, ligt aan het eind van de calle Tanca. ‘De ontmoetingsplaats van musici, dichters en gekken,’ zegt *De Ruta*, een salsagids. Daar zal je er een hebben. Een verlopen vrouw, even lang als breed, staat achter de bar in een vaal bloemshirt. De jongens hebben hun cranberry met rum al. Maar ik heb geen rust. Dus ik besluit mijn trombone uit te pakken, voorbeeldfunctie, en hoop dat de anderen mij volgen. En warempel, dat is wat er geschiedt.

Wat er daarna gebeurt is bijna niet geloven. Terwijl Danny al die twaalf woorden in een zin propt, stromen de mensen toe. We staan ineens ook buiten, met naast me een onbekende trommelaar en nog een pandero. Vrouwen kijken mij trots en glunderend aan. Ik vertegenwoordig het deel van de bevolking dat je niet ziet in deze orkesten, ook al zijn het amateurs. Michael danst met elastieken benen. Ik moet dat toch ook kunnen. Och, verder dan zwemen als het niet regent, kom ik niet, dus dit soort lichaamsbeweging is goed, ook al struikel ik bijna op mijn sandalen! Ach, ja, volgens mij kunnen we dit nummer zo wel spelen zaterdag. Klaar. Applaus!

‘Laten we even wat eten,’ stelt Pablo voor. We vragen advies aan een politieagent met kogelvrij vest die, zoals hij eruit ziet, verstand van eten heeft. ‘*El Jibarito en la calle Sol.*’ En, oh, wat ben ik de man dankbaar! Ik krijg de meest goddelijke *mofongo* van yuca voorgeschoteld die ik ooit in Puerto Rico geproefd heb. En mijn gamba’s in olie en paprika doen mij ook stijl achterover vallen. Een groot geluksgevoel ervaar ik. De bediening is ontzettend vriendelijk en voor twintig dollar zijn we klaar. ‘Dat eten was echt goed. *Avé María!*’ roept Javier uit. En ik begin, onbewust, het refrein van die beroemde rumba te zingen. ‘*Avé María, morena.*’ De jongens zetten meteen in en we beginnen *pandereta* te spelen, *coro*-zingend lopen we over straat. ‘Weer terug naar die plek?’ zegt onze zanger Danny. ‘Oké.’ We lopen terug naar de calle

Tanca, het steegje op de heuvels aan de Atlantische Oceaan, waar inmiddels een andere *plena*-groep staat. 'Die van Heineken.' Ze hebben een shirt van Heineken aan, dus dat wil zeggen dat ze gesponsord worden. De ongesponsorde professional uit Nederland speelt over de vuilnisbak naar de trompettist, die me niet aankijkt. Maar de rest van de band wel, ze kijken om en glimlachen. Ik zal dat hele machismo-gebeuren wel even omver blazen. Binnen in het café sta ik naast hem en nu moet hij wel kijken omdat ik zo mooi een tweede stem speel. Krijg zelfs een high five. Hup, weer naar buiten. De jongens gaan een biertje halen bij de achterdeur. Ik heb genoeg bier gehad. 'Breng die jongens nog wat bier, anders spelen ze niet!' roept een vrouw. Daar moet ik ook om lachen! In Puerto Rico doen maar weinig mensen iets voor niks. Ja, zo'n idioot als ik, ja. Maar dat is goed voor de universele energiestroom. Geef en het komt bij je terug. En daar komt een andere vrouw met een ijskoud sixpack Medalla aangelopen: '*Para los músicos.*'

Er staat een man of vijftig om ons heen. En een paar latina's die niet helemaal helder uit hun ogen kijken, maar daarom helemaal loos gaan. Ellebogen in de lucht en shaken die heupen, of schouders of allebei. Michael stapt ineens naar voren en zingt *pregones*, improviserende zang. Het publiek is helemaal enthousiast, ik ook. Meer Medalla's. Nu is mijn ervaring dat carnavalstrombone spelen een voortdurende blaastest is. Je blaast zo hard dat de alcohol vervliegt, tenminste, als ik mijn mannelijke collegamuzikanten van Glenn Miller kon geloven. Dus neem ik nog maar een slok. Pablo kijkt op zijn horloge. 'We houden er mee op.'

'Ik moet morgen om zes uur werken,' zegt Javier.

Okay. '*Se acabó. El vacilón.*' Ik begin de merengue te zingen die ik altijd met Javier Plaza speelde, 'het is afgelopen met de lol'. En meteen zingen ze weer allemaal mee '*Se acabó. El vacilón.*' De jongens maken hier weer een *plena*-variant van. Ik schiet in de lach. Komen wij hier nog weg? De lol is nog lang niet afgelopen. Na een kwartier wel. Terwijl ik mijn biertje op de hoek opdriek, kijk ik naar het oudje dat in de deuropening van haar huis op een rollater zit en alles aanschouwt. Komt ineens een man naar mij toegelopen. Een oudere heer, snor, gestreept shirt. 'Holaaaa!' Ik schiet in de lach. 'Politoooo!'

'Kom even binnen. Ik woon hier.' Hij wijst naar het huis waar de vrouw zit.

Hoe is het toch weer mogelijk? Polito Huerta, de bassist op alle legendarische opnames van Eddie Palmieri. Ik ken hem persoonlijk sinds 1994. 'Kom binnen, maestra!'

Hoewel het conservatorium er niet in slaagde een nieuw visum voor me aan te vragen, ben ik hier nog steeds *maestra*. Ik treed de kleine woning binnen, waar nog mooi de kerstboom staat. Hij pakt meteen zijn contrabas uit een hoek en begint 'Autumn Leaves' te spelen. Mijn telefoon gaat. Ik stap naar buiten en roep naar de overkant waar Pablo staat: 'Ik ben hier.' Hup, Pablo ook de straat over en het huis in van onze grootmeester. 'Pablo Rhebein, Polito Huerta.' Polito stelt ons vervolgens aan zijn 94-jarige moeder voor. Ik schud nog steeds mijn hoofd om zoveel onverwachte ontmoetingen.

Pablo was met de taxi gekomen. 'Waar moet je zijn?'

'Bij de universiteit.'

'Ik breng je wel even.'

'Maar je woont hier om de hoek, dat is veel te veel om.'

'Ben je gek. Je hebt me zo vaak gehaald.'

We wandelen terug naar mijn auto. Ik heb gemerkt dat ik weer veel te snel denk. De angst dat ik niet meer weet waar hij staat kan me daadwerkelijk tot Puerta de Tierra laten lopen, de volkswijk die letterlijk de poort was naar het land vanuit Oud San Juan. Hier zijn salsagrootheden als Noro Morales, Raffy Leavit en Tommy Olivencia geboren.

Zover weg heb ik toch niet geparkeerd? 'Hier staat ie.' Gelukkig is het donker en ziet hij de deuk in motorkap niet. We rijden door Hato Rey, de wijk waar mijn bank is, en dan naar Santa Rita. 'Stop, hier is het!' roept Pablo ineens. Dus helemaal niet bij de universiteit in Santa Rita maar gewoon in Hato Rey, een kilometer er vanaf, naast Gold Gym. Ik ken de plekken zo goed, de Gym ken ik niet van sportieve activiteiten, die doe ik nooit binnen vier muren, maar wel als referentieplek die politieofficieren je geven als je naar een recht-bank moet. In Puerto Rico kunnen ze je geen adres, straatnaam en nummer geven.

Parkeergarage is dicht. Maar ook Pablo beheerst de kunst van het leven in de minuut. 'Even kijken, hoe ik dat doe...' In gedachten breng ik hem al naar zijn huis in Cupey, acht kilometer verderop. En warempel daar verschijnt uit het verlichte en verlate beton ineens een magere jongeling. 'Mijn auto staat hier.'

Een Sesam open u. Niks aan de hand. Zo gaat dat hier. Ik denk te snel voor dit tropisch klimaat.

Ik kom thuis, loop de trap op, helemaal kapot van deze avond. Maak het hek open voor de deur. Open de deur, maar die blijkt op slot... Het zal toch niet? Ik heb me dat al de hele tijd afgevraagd. Ik kan de deur van binnen afsluiten maar ik heb geen sleutel, alleen van het hek. Nu heeft Katia in haar verstrooidheid de deur afgesloten. Sesam open u... nee, dat werkt niet. Deurbellen hebben ze niet in Puerto Rico. Dan begin ik maar met kloppen, hopen dat ik mijn burens niet wakker maak. 'Kaaaatia!' Het is half twaalf. No way dat ze me hoort. Haar kamer is aan de andere kant van het huis. Opbellen. 'HOLA, este es el voicemail de Katia Bobonis.' Natuurlijk krijg ik een antwoordapparaat. 'Coño, Katia, ik sta voor de deur en jij ligt in bed.'

Nee, ik kijk naar mijn trombone. Zal ik gewoon verder gaan waar ik mee bezig was in Oud San Juan? Keihard plena spelen? Ja, liever dat dan staan te schreeuwen. Mijn blik gaat verder en ik zie de bamboeladder die Stevie heeft gemaakt. Dan maar met die ladder naar beneden en aan de andere kant van het huis op haar metalen lamellen kloppen. We hebben hier geen ramen in huis, maar van die opvouwbare lamellen. Nondeju, dat is nog best zwaar, bamboe. Voorzichtig de trap af. Hoeveel Medalla's heb ik gedronken? Voorzichtig voorbij de buurvrouw, ik loop haar garagepoort in. Dan ben ik achter ons huis. Gelukkig is de ladder lang genoeg, zodat ik op het muurtje kan. Hup, de eerste tree zakt al meteen scheef. Ja, wat wil je ook, Katia weegt de helft van wat ik weeg. Maar ik zal boven komen. Er schiet een beeld van het ziekenhuis voorbij. Dat is ook niet de eerste keer. Weg jij. Ik kom op het muurtje. Gelukt! Ik klop op het metalen raam en zegt zachtjes: 'Katia...'

'Síiii.' Ze is meteen wakker.

'Wil je de deur openmaken?'

'Sí.' Zo, geregeld. Nu weer beneden zien te komen. Ik hoop dat het touwwerk sterk genoeg is voor tachtig kilo. Ja! Bij de laatste tree ga ik gewoon op het touw staan. En kijk om me heen. Geen buurvrouw van negentig gewekt. Er heerst een serene rust.

'Ik ben sterk,' affirmeer ik en loop met de zware bamboeladder op mijn schouder terug de betonnen trap op. Boven opent Katia de deur en verdwijnt slaapdronken haar kamer weer in. Ik voer mijn dagelijks ritueel uit met de

elektrische tennisracket tegen de muggen die onzichtbaar op de witte slaapkamer muur zitten. Trzzzzz! Een verbrande mug ruikt naar verbrand haar. En zo komt het toch allemaal goed in de Cariben. Als ik nou eens zo'n racket uitvond om alle gedachten die steeds door mijn hoofd spoken meteen te kunnen uitschakelen, gelijk een mug?

